

Hakikat, Adalet, Hafıza*

İsmail Beşikçi

Bütün katılımcıları, yurt dışından gelen katılımcıları sevgiyle selamlıyorum. Anadolu Kültür'e, Hakikat, Adalet, Hafıza Çalışmaları Merkezi'ne, böyle bir sempozyum düzenlediği için teşekkür ediyorum.

Hakikat Komisyonu, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, Yüzleşme, Kayıplar gibi konular, son yıllarda, Türkiye'de, insan hakları çevrelerinde sık sık konuşulan, tartışılan konular olmuşlardır. Yalnız bu konular, son 30 yıllık savaş çerçevesinde konuşulmaktadır.

Halbuki bu tür konuları konuşmak için geçmişe, en azından 1920'lere dönme gereği vardır.

Burada şunu belirtmekte yarar var. Son 30 yıla yaklaşan savaş geçmişin araştırılmasında, değerlendirilmesinde elverişli bir fırsat yaratmıştır. Bu ortam fiili olarak yaratılmıştır. Devlete, hükümete rağmen yaratılmıştır. Bu ortamda, sadece Kürdler, Kürd sorunu değil, Ermeni sorunu, Ermeni soykırımı, Asuri-Süryani sorunu, Pontus sorunu, Kızılbaşlık (Alevilik) gibi sorunlar da gündeme gelmiştir. Bunlar da araştırılmaya, incelenmeye başlanmıştır.

Ortadoğu'nun en büyük hakikatı Kürdlerin ve Kürdistan'ın durumudur. 1920'lerde, Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması Ortadoğu'nun en önemli hakikatıdır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde, milletlerarası camia Kürdler'i ve Kürdistan'ı nasıl değerlendirmektedir? Bu dönemde, dünyanın iki önemli emperyal devleti, Büyük Britanya ve Fransa, ve Ortadoğu'nun iki köklü devleti Osmanlı İmparatorluğu, İmparatorluğun devamı olarak, İttihat ve Terakki, Türkiye Cumhuriyeti, İran İmparatorluğu ve İmparatorluğun devamı olarak Yeni İran Şahlığı... Bu dört güç, birlikte Kürdlerin ve Kürdistan'ın üzerine çullanmıştır. Kürdler'e ve Kürdistan'a hiçbir statü vermeyen bir statüko oluşturmak için çok yoğun bir gayret sarfedilmiştir. Kanımca, Ortadoğu'nun en önemli hakikatı budur.

Ve bu tarihlerden itibaren Kürdler, hak, hukuk, özgürlük gibi kavramlara değil, güvenlik, asayiş, anarşi, terör gibi kavramlarla ele alınmaya başlanmıştır. "Terörün kökünü kazıyacağız..." gibi... O tarihlerden itibaren, uluslararası camia, Kürdleri ezen devletlerin yanında yer almıştır. Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması, Kürdleri dostsuz bırakmıştır. Düşmanlarının sayısını artırmıştır.

Bugün, 27 üyeli Avrupa Birliği'nde, nüfusu bir milyonun altında olan devletler vardır. Luxemburg, Malta. Nüfusları yarım milyon civarında olan devletlerdir. Kıbrıs'ta Rumlar artı Türkler bir milyon etmemektedir. Kürdler ise, Ortadoğu'da en az 40 milyon nüfuslarıyla küçücük bir siyasal statüye sahip değillerdir. Kürd aleyhtarı bu statükonun nasıl kurulduğunu incelemek şüphesiz önemlidir.

Bugün PKK gerillalarının üslendiği Qandil bir gün Türk savaş uçakları, ikinci gün İran savaş uçakları tarafından bombalanmaktadır. Üçüncü gün her iki devlet birden Qandil'i bombalamaktadır. Bu bombardımanlar sırasında, köyler yakılıp yıkılmakta, insanlar ölmekte

* Bu açılış konuşması Anadolu Kültür/Hakikat, Adalet ve Hafıza Çalışmaları'nın 15-16 Ekim 2011'de İstanbul'da düzenlediği "Hakikat Komisyonları: Dünya Deneyimleri ve Türkiye" toplantısında yapılmıştır.

hayvan sürüleri telef olmaktadır. Irak merkezi hükümeti bu bombardımanlara karşı sessiz kalmakta, hatta el altından desteklemektedir. Suriye bu bombardımanları desteklemektedir. ABD, AB, BM, Rusya bu bombardımanları seyretmekte, hiçbir tepki vermemektedir. Bu güçler, Kürdlerin çılgınlığını duymamak için yoğun bir gayret sarf etmektedir. Bu saldırılara sadece, Kürdistan Bölgesel Yönetimi karşı çıkmaktadır, eleştirmektedir. O da sesini, bu güçlere duyuramamaktadır. Bu anti-Kürd statükonun nasıl oluştuğunu, nasıl korunarak kollanarak bugünlere gelindiğini incelemek önemli olmalıdır. Ortadoğu'nun en önemli hakikatı budur.

Bugün sık sık "Türkiye kendi tarihiyle yüzleşmelidir" gibi sözler ediliyor. Bu, şüphesiz gerçekleşmelidir. Ama anti-Kürd tutumlarından dolayı İngiltere de, Fransa da kendi tarihleriyle yüzleşmelidirler. Kürdlerin başına Türk'ü, Arap'ı, Fars'ı bela olarak bırakan İngiltere'dir, Fransa'dır.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bugün bir Filistinlinin burnu kanasa İsrail hükümetini, devletini, yerden yere vuruyor, onları, devlet terörünü tırmandırmakla suçluyor. Ama, Kürdlerin Kürd toplumu olmaktan doğan haklarını tanımamakta ısrar ediyor, bunun için mücadele eden Qandil sakinlerini, Qandil çevresini bombalamaktan, KCK'ye karşı devlet terörünü tırmandırmaktan sakınmıyor.

Avrupa Konseyi 47 üyedir. Andorra, Liechtenstein, San Marino, Monako nüfusları 30-40 bin civarında olan devletlerdir. Bu devletlerin bazılarının Kürdistan'ın bir beldesi kadar bile toprak genişlikleri yoktur. Avrupa Konseyi'nde, nüfusu 30-40 bin civarında olan devletler bile varken Ortadoğu'da 40 milyonu aşkın nüfusu olan Kürdlerin sorunlarının terör, güvenlik kavramları eşliğinde ele alınması dikkate değer bir olaydır. Bu devletlerden çoğunun Kürdistan'ın bir beldesinin toprağı kadar toprağı bile yoktur.

Şunu vurgulamak da önemlidir. Adı anılan devletlerin hiçbirinin bir bedel ödemesi de söz konusu değildir. Kürdlerse, 19. yüzyılın başından beri özgürlük mücadelesi vermektedirler, İnsan kayıplarını milyon rakamlarıyla göstermek gerekir.

Arap Birliği'ne, İslam Konferansı'na üye olan Katar, Bahreyn, Cibuti gibi devletlerin nüfusları yine bir milyonun altındadır.

Dünyada nüfusları 10 bin, 15 bin civarında olan devletler bile vardır. Büyük Okyanus'da, Vanuatu, Nauru gibi devletler bu kategoride ele alınabilir.

Biz bu devletlerin devlet olma durumlarına karşı çıkmıyoruz, sadece Avrupa kurumlarının, Batı dünyasının çifte standartlı tutumuna değinmeye çalışıyoruz.

Avrupa Konseyi'ne Avrupa'nın vicdanı denir. Avrupa Konseyi'nin, Avrupa'nın vicdanı, Kürdler ve Kürdistan konusunda karar almıştır. Bu da incelenmesi, üzerinde durulması gereken bir olaydır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra,.. 1920'lerde, Milletler Cemiyeti, uluslararası barışı korumak ve geliştirmek, anlaşmazlıkları barışçıl yollardan çözüme kavuşturmak için kurulmuştu. Kürdler ve Kürdistan böyle bir ortamda bölündü, parçalandı ve paylaşıldı. Kürdler ayakta olmasına rağmen, milli talepler ileri sürmelerine rağmen bu gerçekleşti. Milletler Cemiyeti'ni kuranlar, Kürdlerin taleplerini duymamak için özel bir çaba sarf ettiler.

Bu dönemde, ulusların kendi gelecekleri tayin hakkını en çok konuşan Sovyetler Birliği de Londra gibi, Paris gibi anti-Kürd bir politika izliyordu. Sovyetler Birliği'nin politikası da Kürdlerin bir statü elde etmemeleri yönündeydi. Örneğin İngilizlerle mücadele eden ve yardım isteyen Şeyh Mahmud'un mektuplarına hiç cevap vermediler.

Milletler Cemiyeti, uluslararası barışı kuramadı, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine engel olamadı. Uluslararası camia, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da uluslararası barışı kurmak için yoğun bir çaba sarfetti. Birleşmiş Milletler bu ortamda kuruldu. Fakat Birleşmiş Milletler'i kuranlar da Kürdleri, Kürd isteklerini duymamak için önemli bir çaba sarf etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyanın siyasal çehresinde çok büyük değişiklikler oldu. Örneği, Afrika'da sadece iki bağımsız devlet varken, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu sayı hızla yükseldi. Bugün Afrika'da, Güney Sudan'la birlikte, 54 bağımsız devlet var. Ama Kürdistan'da hiçbir şey değişmedi. Halbuki Kürdler 1940'larda da ayakta idi. Doğu Kürdistan'da, Batı İran'da Mahabad Kürd Cumhuriyeti'nin kurulması ve yıkılması süreci dikkate değer bir süreçtir.

16 Mart 1988... Saddam Hüseyin Halepçe'de, Kürdlere karşı zehirli gaz kullandı. Binlerce insan öldü, binlerce insan yaralandı, sakat kaldı. O günlerde, İslam Konferansı Kuveyt'de toplantı halindeydi. İslam Konferansı'nda Türkiye'yi Cumhurbaşkanı Kenan Evren temsil ediyordu. İslam Konferansı sonuç bildirisinde bu soykırıma dair küçücük bir şey söylenmemesi, Kürdlere ve Kürdistan'a karşı tutumun çok önemli bir gerçekliğidir. Saddam Hüseyin rejimi Kürdlere karşı soykırım yapmakta çok rahattır. Hiçbir gücün kendisini eleştirmeyeceğini, suçlamayacağını bilmektedir. Bu soykırıma karşı uluslararası camianın da hiçbir tepki göstermediği yakından bilinmektedir.

9 Kasım 2005... Şemdinli'de Umut Kitabevi'ne JİTEM unsurları tarafından bomba atılıyor. Bombayı atanlar kısa zamanda halk tarafından suçüstü yakalanıyor. Bu, devlet terörünün nasıl tırmandırıldığını gösteren çok önemli bir olaydır. Ama ne Avrupa Konseyi, ne Avrupa Birliği, ne ABD, ne Batı dünyası bu olaya bir tepki göstermedi. Bu, devlet terörüne verilen büyük bir destektir. Bu kurumlar, "teröre karşıyız" diyerek, devlet terörüne sınırsız bir destek veriyorlar. Halbuki bu devletler, bu kurumlar, gerillanın güvenlik güçleriyle mücadelesinde bir asker, polis veya özel tim öldüğü zaman, gerillayı suçlamak için yarışa giriyorlar.

Batılı akademisyenlerin, Kürdleri ve Kürdistan'ı incelemede sağlıklı bir yöntemleri var. Kürdistan söz konusu olunca, 'İran Kürdistan'ı' 'Irak Kürdistan'ı, 'Suriye Kürdistan'ı, 'Türkiye Kürdistan'ı' şeklinde bölmeler yapıyorlar. Örneğin, 'İran Kürdistan'ı diyerek orada olup bitenleri anlatıyorlar. Sonra, örneğin, 'Türkiye Kürdistan'ı diyerek tekrar başa dönüyorlar ve Türkiye'de olup bitenleri anlatıyorlar. Ama Kürdler ve Kürdistan neden bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmış sorusunu sormuyorlar. Türkiye'nin, İran'ın, Irak'ın, Suriye'nin Kürdistan'ı var, neden, Kürdlerin Kürdistan'ı yok sorusunu sormuyorlar. Bu temel soruyu gündeme getirmiyorlar.

Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'nin, Rusya Federasyonu'nun tutumu da böyledir. Bu da sağlıklı bir kavrayıştır. Kürdistan'ın ve Kürdlerin bölünmesine, parçalanmasına ve paylaşılmasına Sovyetler Birliği yöneticilerinin hiçbir tepki vermemesi, Büyük Britanya'nın ve Fransa'nın anti-Kürd politikalarını desteklemesi dikkate değer bir olgudur. Halbuki Ortadoğu'daki en kapsamlı, en kalıcı emperyal politika, Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılmasıdır.

Tarih nedir? Geçmişte, her gün milyonlarca olay cereyan etmiş. Tarihçi denen araştırmacı, seçerek bunlardan bazılarını inceliyor. Tarih dediğimiz bilim bu oluyor. Hangi olayların inceleneceği, hangilerinin dikkatlerden uzak tutulacağı şüphesiz önemlidir. Bunu da dönemin egemen ideolojisi belirliyor. Bu sırada, çok daha önemli olaylar dikkatlerden uzak tutulabiliyor. Bunlar, incelenmediği için tarihe konu olamıyorlar. Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması, paylaşılması böyle bir olaydır. Yukarıda belirtildiği gibi temel soru ısrarla sorulmamaktadır. Sorulmadığı için bu olay karanlıkta kalmaya devam etmektedir. Halbuki Ortadoğu'nun en önemli hakikati budur.

1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde, Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması ve Kürdlere hiçbir statü vermeyen bu statükonun, daha sonraki yıllarda da devam ettirilmesi, bu statükonun, uluslararası camia tarafından, günümüze kadar korunarak kollanarak getirilmesi bize şunu anlatıyor. Bir millet tarihin belirli bir döneminde bölündüğü parçalandığı ve paylaşıldığı zaman, bu artık kendini üreten, çoğaltan bir durum yaratmaktadır. Toprağın bölünmesi, giderek aşiretlerin, ailelerin bölünmesini getirmektedir. Daha sonra aynı ailede bölünmeler, kardeşler arasında bölünmeler olmaktadır. Bugün, Kürdistan'ı devletlerarası sömürge durumunda tutan güçler, alfabenin bile bölünmesi için çok yoğun bir çaba göstermişlerdir. Arap alfabesi, Latin alfabesi, Kril alfabesi... Bugün örneğin, Diyarbakır'dan ve Hewler'den Kürdler çok iyi Kürdçe konuşsalar, birbirleriyle çok iyi anlaşsalar bile, yazılı olarak iletişim kuramamaktadırlar.

Kürdler ve Kürdistan, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde, 1515 Çaldıran savaşı sırasında, Osmanlı İmparatorluğu ve İran İmparatorluğu arasında bölünmüştür. Bu, 1639'da Kasr-ı Şirin Anlaşmasıyla resmileşmiştir. İran İmparatorluğu sınırları içinde kalan Kürdistan, Doğu Kürdistan'ın kuzey kesimleri, 1812-1813, 1826-1828 İran-Rus savaşları sonunda, Rus İmparatorluğu'nun sınırları içine alınmıştır. 1923-1928 yılları arasında yaşam bulan Kızıl Kürdistan burası oluyor. 1920'lerdeki bölünme, yani Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki Kürdistan'ın bölünmesi, Kürdistan'ın ve Kürdlerin üçüncü bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması oluyor.

1950'lerde, 60'larda, 70'lerde, 80'lerde, Güney Afrika için, "dünyanın en ırkçı devleti" denirdi. Amerika Birleşik Devletleri için de aynı eleştiri, suçlama yapılırdı. O yıllarda, beyaz yönetim Güney Afrika'da yerlilere şunu söylerdi. Sizin renginiz karadır. Siz beyazların içine karışmayın. Sizin mahalleleriniz ayrı olsun, okullarınız, hastaneleriniz, ulaşım araçlarınız ayrı olsun. Otelleriniz, sinemalarınız, parklarınız, bahçeleriniz ayrı olsun...

ABD'de de 1970'lere kadar böyle bir uygulama vardı. Zenciler, çocuklarını beyazların çocuklarının devam ettiği okullara götüremezlerdi. Zenciler, beyazların kullandığı ulaşım araçlarını kullanamazlardı. Beyazların girip çıktığı kafelere giremezler, oturamazlardı.

Güney Afrika'da uygulanan bu politikaya apartheid deniyordu. Apartheid ayrı anlamına geliyordu. İşten ayrı, topraktan ayrı, kamu yönetiminden ayrı... Bunun için, dikenli tellerle çevrili çok geniş alanlar yapılıyordu. Yerliler, bantustan denen bu geniş alanlarda yaşıyorlardı. Yerlilerin yaşadığı bu alanlarda, kanalizasyon, yol, su, elektrik gibi alt yapı hizmetleri çok eksikti. Hastaneler, eğitim kurumları, okullar yetersizdi. Fakat oralarda yerliler kendilerini yaşıyorlardı. Özerk olarak yaşıyorlardı.

Türkiye'deyse, örneğin Kürdlere şu söyleniyor. Sen Türklerle birlikte yaşayacaksın, ama Türk'e benzeyerek, Türkleşerek yaşayacaksın. Başka şansın yok..."

Kişi olarak, “sen bana benzemiyorsun, benim içime karışma, başka yerlerde yaşa” ırkçılığına göre, “benimle birlikte yaşayacaksın, ama bana benzeyerek yaşayacaksın “ ırkçılığının, çok daha ağır, çok daha çürütücü, sindirici, kişiliksizleştirici bir ırkçılık olduğunu düşünüyorum.

Kendi değerleriyle, kendi diliyle, kültürüyle yaşamak çok mu önemlidir? Elbette önemlidir. Bunun önemini devletin kendisi de göstermiştir. Bulgaristan’da, 1985-1988 yılları arasında uygulanmaya çalışılan isim değiştirme operasyonlarına, Türkiye’de, devlet ve hükümet çok sert tepkiler göstermiştir.

O dönemde, Bulgaristan hükümeti, Bulgaristan’daki Türk azınlığa, “eğer Türk isimlerinizi değiştirip Bulgar isimleri alırsanız, Bulgaristan Komünist Partisi’nde ve Bulgaristan Devlet Bürokrasisinde çok kolay iş ediniz, işinizde kolayca yükselirsiniz. Ama, Türk isimlerinizde ısrar ederseniz, günlük yaşamınızda zorluklarla karşılaşacaksınız... Bu çerçevede Türk azınlığa baskı ve zulüm de yapıyordu.

Bu durum Türkiye’de, çok yoğun bir tepkiyle karşılaştı. Devlet ve hükümet, parlamento çok yoğun, sert tepki gösterdi. Yüksek yargı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay bu duruma sert tepki gösterdi. Üniversite senatoları, arka arkaya bildiri yayımlayarak, Bulgaristan devletini ve hükümetini eleştirdi, suçladı. Sivil toplum kurumları, barolar, sendikalar, siyasal partiler, insan hakları kurumları, din kurumları, örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı, Spor kurumları ayrı ayrı bildirimlerle bu politikadan dolayı Bulgaristan’ı eleştirdiler, suçladılar. Türk basını, radyolar, televizyonlar, gazeteler bu politikadan dolayı Bulgaristan’ı eleştiren suçlayan programlarla, yazılarla doluydu. Bulgaristan, ırkçı, sömürgeci, emperyalist, çağdışı, faşist olmakla suçlanıyordu... Bu kurumlar, çeşitli ülkelerdeki emsal kurumları harekete geçirerek Bulgaristan Devleti’nin ve hükümetinin eleştirilmesini, bu baskılarla Bulgaristan’ın bu politikadan geri adım atmasının sağlanmasını istediler.

Üç yıla varmadan Bulgaristan bu politikadan geri adım attı. Daha sonra, Türk azınlığın haklarını savunan Haklar ve Özgürlükler Partisi hükümete katıldı. Bulgaristan bugün Avrupa Birliği üyesi.. Ama Türkiye’de hiçbir şey değişmiyor. Kürdler, içinde X, W, Q olan isimleri hala kendi çocuklarına isim olarak veremiyorlar. Türkiye’de hiç değişmeyen bir resmi ideoloji ile hızla değişen bir toplum yönetilmeye çalışılıyor.

Kaldı ki, Bulgaristan, 14. yüzyıl ortalarında Osmanlılar tarafından fethedilmişti. Fetihden sonra, Bulgaristan’a bazı Türk unsurlar yerleştirilmişti. 19. yüzyıl sonlarında Bulgarlar kendi geleceklerini ellerine alarak, Osmanlıları ülkelerinden kovmuşlardı. Ama bir kısım Türk azınlık da orada kalmıştı. 1985 yılında isimleri değiştirilmeye çalışılan Türkler bu Türklerdi. Kürdlerse bin yıllardır kendi ülkelerinde Kürdistan’da yaşıyorlar. Kürdler, M.Ö. 4000 yıllarından beri kendi ülkelerinde yaşıyorlar. Kürdler bir yerleri fethetmemiş. Türklerin, Horasan’a, İran’a, Kürdistan’a, Anadolu’ya gelmeleri ise 11. yüzyılın ortalarını bulmaktadır.

1990’ lı yıllarda, Güney Afrika’da da çok büyük değişiklikler olmuştur. 1994 seçimlerinde Nelson Mandela Cumhurbaşkanı olmuş, Nelson Mandela’yı 27 yıl cezaevinde tutan beyaz yönetimin Cumhurbaşkanı Frederik de Klerk, Nelson Mandela’nın yardımcılarında biri olmuştur. Bu, “dünyanın en ırkçı devleti” tabir edilen Güney Afrika’da resmi ideolojinin o kadar da katı olmadığını gösterir. Barack Obama’nın Başkan seçilmesiyle ABD’de de büyük bir değişimin olduğu görülmektedir. Türkiye’deyse, Kürdler ve Kürdistan konusunda hiçbir köklü değişimin olmaması için yoğun bir çaba sarf edilmektedir. Devlet, hükümet, bireysel hakların dışında hiçbir hak tanımamak için çaba sarf etmektedir.

Hakikat, Adalet ve Hafıza'nın geçmişe bakması, geçmişle yüzleşmenin sağlanması için çaba sarf etmesi elbette önemlidir. Son, 27 yılı aşkın bir şekilde devam eden savaş, sadece Kürd sorununa değil, örneğin Ermeni sorunlarına, Ermeni, Asuri-Süryani soykırımına, Pontus sorunu gibi sorunlara bakılmasını da sağlamıştır. Bugün örneğin şu rahat bir şekilde görülmektedir. Türk büyük burjuvazisinin zenginliğinin kaynağı Ermeni mallarıdır, Rum mallarıdır. Ermeniler ve Rumlar, sürgün edilmişler, nüfusları tehcirle soykırımla çürütülmüş, onlardan kalan taşınmaz mallar yağma edilmiştir. Doğu'da Kürd ağalarının, şeyhlerinin, aşiret reislerinden önemli bir kısmının zenginliğini kaynağı yine Ermeni mallarıdır, Asuri-Süryani mallarıdır.

Hakikat, Adalet ve Hafıza'nın son savaşla, 27 yıllık savaşla birinci planda ilgileneceği açıktır. Ama bunlarla ilgilenirken, Ermeni, Asuri-Süryani soykırımını bilmesi, Pontus'u bilmesi, kayıpları, kaçırılıp yok edilmeleri, "faili meçhul" denen, failinin devlet olduğu cinayetleri bilmesi, Teşkilat-ı Mahsusa diye bir örgütün varlığını bilmesi elbette önemlidir. Bunun yanında, Hınıs Harp Divanı, Bitlis Harp Divanı, Şark İstiklal Mahkemesi Diyarbakır, Şark İstiklal Mahkemesi Harput mahkemelerinin zabıtlarının kamuoyuna açılması için çaba sarf edilmesi de gerekli olacaktır.

Şu konunun belirtilmesi de önemlidir. Türkiye'de, üniversitenin ve yargı organlarının, özellikle yüksek yargının, kendi kurumlarının özünü bağdaşmayan çok yanlış tutumları var. Üniversite, hakikatleri araştırmak denildiği zaman, Kürd gerçeğini gün yüzüne çıkarmayı değil, çarpıtmayı, saptırmayı, yok saymayı temel bir faaliyet olarak görüyor. Kurumsal olarak Türk üniversitesi budur. Üniversitede, bireysel Kürd sorununa ilgi duyan, bu konuda çalışan, yazan, konuşan öğretim üyeleri olabilir. Ama kurumsal olarak üniversite budur. Yargı, Yüksek yargı da benzer bir konum içindedir. Adalet kurumu, doğruyu, gerçeği söyleyenleri cezalandırmakta, yanlışın kurumlaşmasına yol açmaktadır. Hakikat, Adalet ve Hafıza'nın bu ilişkilerin bilincine varmasında da yarar vardır.

Bütün bunlar, ifade özgürlüğünün, özgür eleştirinin gelişmesiyle, kurumlaşmasıyla yakından ilgilidir. İfade özgürlüğünü savunmak, akademik özgürlüğü değil, ifade özgürlüğünü savunmak, özgür eleştiriyi savunmak, herkes için önemli olmalıdır. İfade özgürlüğünün olmadığı yerde akademik özgürlük de olmaz, basın özgürlüğü de olmaz. Hakikat, Adalet ve Hafıza'nın bunun bilincinde olduğu şüphesidir.